

—per més que no renunciessin a llurs propietats en terres aragoneses— i es prevalguessin de la situació ambigua de Ribagorça, entre els dos estats i nacions, per fer valer llurs sobers drets feudals en les corts i tribunals aragonesos, i en la cort catalano-aragonesa.⁵ N'hi ha prou amb veure llurs noms, estrictament tots catalans: *Berenguer, Ponç, Hug, Mir, Bernat, Guillem, Gombau*; elles, *Gàlbors (Gaubes), Justina, Constança, Dolça*. No hi ha entre ells cap *Lope, Ramiro, Alfonso, Gonçalo, Diego, Ferrando, Gutierre, Gómez*; cap *Ximena, Aldonça*, i fins al S. xv no hi veig una *Urraca*.

L'església, avui en ruïnes, devia ser gran: encara important; ja figura en una butlla papal de 1116, quatre vegades en les *Rationes Decimarum* de 1279 i 1280, i en donaré altres cites.

MENCIONS ANT. 1020: «--- facimus c. donationis ad cenobium de Ovarra --- sicut terminatur --- usque ad flumen Esera, et de torrente de Pardinella usque ad torrente q. d. d'Entença, insuper --- trans flumen Esera --- Besens --- Scto. Quiricho --- Sancta Lestra ---» (*Cart. d'Ovarra, SerranoS., NHRbg. 3, 424.1f.*); 1162: *Intenca* (Kehr, *Papsturk.*, p. 377).

En un document d'Anfós I *el Cast*, datat a Montsó «super maneria argenti Aragonis» junt amb alguns senyors de Catalunya (Miravet, Concurrèl i Corró) firmen, en qualitat de testimonis diversos senyors, sobretot aragonesos, acompanyat cada un d'ells del NL del qual és senyor: «Pelegrinus de Castro Azol, Artallus de Alagone, Berenguer de Entenza, senior ipsius civitatis per manum domini regis ---» (*Li. Fe. Ma. I. § 2, 1, 32.8f.*); Miquel i Rossell (I, p. 457), entén que per aquesta *civitatis* s'ha de comprendre el lloc d'Entença; 1279: «ecclesia d'Entenza» (*Rationes Decimarum*, p. 184), i a la p. 191 torna a sortir dues vegades la «ecclesia d'Entenza»; en les de 1280: «ecclesia d'Entença» (p. 199); 1405: «torre d'Ente<n>ça» un foc, del fogatge d'aquest any; 1620: *Entenza* cens (*Bu. Ass. Exc. Cat.*, 124). Apenes cal dir que z significa ç sorda en les grafies anteriors, segons el sistema d'aquell temps.³⁵

A part d'això el nom apareix en la doc. catalana medieval, gairebé en massa, com a nom dels barons. Unes quantes cites, sense ser gens complet, que fóra inútil. En els textos catalans la forma amb *En-* i *-te-*, és constant. Començant pels literaris. «/--- e d'Entensa'N Berenguier» en Ramon Vidal de Besalú, c. l'a. 1200 (*Abrils Issia e mais intrava*, v. 819) (el ms. porta en *denuensa* ---, manifest error diplogràfic). En Desclot: «Bernat Guillem d'Entença», cap. 49. I els nombrosos passatges de Muntaner on surt el nom del gran capità dels catalans d'Orient, el Megaduc Berenguer d'Entença. En trio dels més antics, entre els documentals. 1169: Berenguer d'Entença acompanyava Anfós I el Cast per Ribagorça, conduint-lo, probablement al seu castell (CCandi, *Mi. Hi. Cat.* I, 211); 1236: Gombal d'Entença (MiretS., *El més antic text lit. cat.*, p. 2; i més enllà grafiat G. d'Entenza, p. 29); id. (*BABL VII*, 179). En el Tractat de Caçorla entre el nostre rei i el de Castella, pactant la partició futura del Regne

de Val., a. 1148, el nostre va acompanyat de Berengarius d'Entenza i altres barons cat.-arag. (*Li. F. M.*, § 25, I, 51.3); de nou a. 1190 (*Li. Fe. Ma.* I, 98.4f.); id. 1179 (199.2f.), id. 1181 (ib. I, 495); 1137: Petrus Mironis de Entenza i Gombal (*Li. Fe. Ma.* I, 13.8).

En els textos aragonesos, en canvi, el nom apareix generalment en les formes castellanitzades *Entiença* i *Atencia*. En la cort general de Montsó figuren «B. d'Entiença et C. frater eius» (CCandi, *Mi. Hi. Cat.* I, 212); 1247: «Guillem de Entiença, rico hombre» en el text jurídic de Vidal Mayor, 1.4... També en els docs. referents a les possessions d'Aragó occidental: 1202, Berenguer de *Atencia* signa un doc. de Pere el Catòlic junt amb Miquel de Luesia i de Balterra i un doc. de Calatayud, referent a Aranda i Gotor (*BABL II*, 1265). Balenguer d'Atiença, ricohombre segons el text arag. dels *Fueros de Aragón* (princ. S. XIV), 266.7. Així segons el ms., p. p. Tilander, p. 622, però B. de *Entiença*, segons l'imprès llatí.

Les formes d'aquest tipus *Atiença*, mostren que té la mateixa etim. la ciutat castellana d'Atienza prov. de Guadalajara, arran del límit amb Sòria; però en els docs. citats no hem de pensar en aquesta ciutat, merament homònima, ja pertanyent a una altra sobirania, més llunyana; i el nom de *Berenguer*, estrany al castellà hi revela el senyor català ribagorçà. 1200: un altre ara senyor a Terol; 1203: «Berenguer de *Atencia*, senior en Teruel»; 1204: «Berenguer de *Attencia* sen. in Turol»; 1205: id., id., p. 368. Altrament fins en textos aragonesos, de vegades no s'han atrevit a canviar la forma catalana en *-te-*. «Berengarius d'Entença, senior in Belxit» a. 1202 (*BABL III*, 266); «don Belenguer d'Atença» en un doc. arag. de 1186 (BonillaS., *Derecho Arag.*, 259-260).

No ens caldrà exposar aquí a fons la història dels barons *Entença* en temps més tardans. El gran capità de la Companyia catalana i Megaduc de l'Imperi d'Orient era Berenguer VII, d'Entença i de Montcada. Un o una Entença (Ponç, Hug, Justina?) parla el 1185 d'un altre Berengari de Entenza «mei nepotis ---» MiretS. (*TemplH.*, 225). Aviat començaren a tenir terres i feus tant cap al Migjorn del Princ., com per Aragó: car el primer Entença conegut havia ajudat al setge de Barbastre en el S. XI per deslliurar-lo dels moros. Però d'altra banda també es feren heretar ricament en les fèrtils terres catalanes, Ebre avall, com ho indica aqueix doc. de 1185 en què ja les heuen amb els Templers d'allà.

En efecte s'havien constituït dues grans baronies: A) que comprenia grosses terres ben poblades de la Ribera de l'Ebre i el Priorat, sobretot des de princ. S. XIV: a Tivissa, i cap a Móra i Garcia. Veg. el llarg treball de CCandi: «*Entences i Templers a les Muntanyes de Prades*» (*Mi. Hi. Cat.* I, 210-250); M. Bru Borràs, *Fulls d'Història de Tivissa*, 1957; i el ric *Capbreu de la Baronia d'Entença*, de princ. S. XIV, amb notícies de fi del XIII, p.p. de Teresa Palet i Fc. Romero, Tarrag. 1987, del qual he citat docs. en l'art. *Camposines*. Llavors els *Entences* mantenen una guerra cruel i sense treva contra els Templers i els Mont-